

УДК 821.111-3.09 „18/19” Ч. Вільямс:14

Вікторія Яремчук**АНТРОПОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС
У РОМАНАХ Ч. ВІЛЬЯМСА**

Проаналізовано вплив езотеричної філософської течії – антропософії, провідним мислителем якої та автором основних праць був австрійський філософ та письменник Рудолф Штайнер, на прозову творчість англійського письменника-містика, члена Оксфордського гуртка християнських романтиків „Інклінгів” Чарльза Вільямса. Розглянуто основні структурні елементи міфопоетичної моделі світу в романах Вільямса „Війна в небесах”, „Старші Аркани”, „Сходження в пекло” та „Напередодні Дня усіх святих”. Досліджено езотеричну та містичну християнську символіку, яку використав автор для відображення власного світогляду і міфопоетичного зображення всесвіту.

Ключові слова: Чарльз Вільямс, ритуал, обряд, антропософія, міф, езотерична істина, Місто, душа.

Однією з відмітних рис творчості Оксфордського гуртка „християнських романтиків” „Інклінгів” в 30-60-х роках ХХ ст. був комплекс естетичних принципів побудови художнього світу, на який значно вплинуло синкретичне релігійно-містичне філософське вчення антропософія (з грец. „ἄνθρωπος” – людина та „σοφία” – мудрість). Тематика та сюжет творів представників цього гуртка (Дж.Р.Р. Толкіна, К.С. Льюїса, О. Барфілда, Ч. Вільямса та ін.), а також міфопоетичний підхід, використаний ними для створення власних моделей світу, вважаємо пов’язаними із поглядами на світобудову антропософів. Антропософія як філософське вчення або як „духовна наука”, як її називав засновник, австрійський філософ-містик, письменник та езотерик Рудолф Штайнер [Rudolf Steiner], стає окремою галуззю філософського знання в 1913 р.: „Антропософія – шлях пізнання, покликаний духовне в людині наблизити до духовного у Всесвіті... Антропософ – це той, хто відчуває суттєву життєву потребу дізнатися про основні питання природи людської істоти і Всесвіту, як інші люди відчувають голод чи спрагу” [11].

Важливо наголосити, що антропософія стала відгалуженням іншого містичного вчення, діяльність послідовників якого охопила всю Європу, Америку та навіть Далекий Схід в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. – теософії. Термін „теософія” відомий ще з II ст. н.е. із праць неоплатоників, але поруч із іншими ірраціональними філософськими вченнями межі століть, його знову відкриває Європі початку ХХ ст. Є.П. Блаватська, яка, проте, визнавала, що теософія існувала „завжди” як певна світоглядна позиція „відкритої свідомості”, яка ґрунтувалася на духовному досвіді минулого, на езотеричному знанні, схованому в світових релігіях: „Як білий промінь світла, проходячи крізь призму, розкладається на різні кольори спектра, так і промінь божественної

Істини, проходячи крізь тригранну призму людської природи, розпадається на різноманітно забарвлені фрагменти, які ми називаємо релігіями. З'єднавши їх разом, ми отримаємо єдину вічну Істину, бо окремо вони лише тіні людських помилок й ознаки недосконалості людини” [3, с. 57]. Теософія стверджує наявність духовних планів буття і божественний принцип в побудові Всесвіту, який можна досягнути через розширення горизонтів свідомості і всесвітнього єднання, через позитивне пояснення „загадок світобудови”, гармонійно поєднуючи факти точних наук із релігійними і філософськими істинами. Вона показує, що людське життя цінне, має ціль і сенс, вважаючи смерть явищем, що постійно повторюється в безкінечному існуванні, у такий спосіб підтримуючи ідею реінкарнації.

Є.П. Блаватська писала, що теософія – це не ще одна релігія, а релігія *per se*, рівнозначна мудрості. Серед основних принципів теософії відзначимо заборону на фундаменталізм, залежність від тих чи інших авторитетів і писань. Любов і єдність – другий постульований принцип, який полягає в тому, що ідея визнається вірною, якщо вона поєднує людей всіх народів та конфесій, несе добро. І, нарешті, для теософа мудрість – це джерело творчого натхнення.

Теософія, як і антропософія, проголошує принцип взаємозв'язку, взаємозалежності та єдності всього суцього, який стає однією з основних засад творчості провідного члена гуртка „християнських романтиків” Чарльза Вільямса [Charles Williams]. Важливо також наголосити, що Ч. Вільямс перебував під впливом саме антропософських доктрин, а не їх *alma mater* – теософії, адже і це містичне відгалуження наукового, філософського та релігійного знання втілює могутній покликання „антропологічного повороту” межі століть. Власне, антропософія як вчення свідчить вже своєю назвою, що, на відміну від компаративно-релігійних та містичних пошуків Є. Блаватської, Е. Бесент [Annie Besant] та ін., Р. Штайнер та його послідовники в центр своїх зацікавлень ставлять людину.

За допомогою найвизначніших міфологічних систем древності європейські теософи намагалися виробити структуру спіралеподібного руху історії з максимальним врахуванням поточної похибки щодо культурних, економічних, політичних, філософських, мистецьких та інших особливостей кожної доби. Р. Штайнер писав: „Саме тому теософа, який ґрунтовно займається елементарними поняттями теософії, не може здивувати пошук зв'язку між віддаленими епохами. Бо ми переконані, що людська душа завжди повертається, що переживання між народженням і смертю для людей повторюється” [6]. Згідно з антропософією, предмети фізичного світу – це лише ущільнені відтворення духу і душі. Р. Штайнер намагався перетворити теософію в „експериментальну” науку, метою якої було б розкриття „таємних” сил людини за допомогою системи особливих вправ. „Духовна наука” Р. Штайнера претендувала на поєднання німецької класичної ідеалістичної філософії і природничих наукових ідей нового часу з

різними релігійними доктринами древності і середньовіччя, тлумачених у дусі окультизму.

На відміну від інших „Інклінгів”, Ч. Вільямс увійшов в історію літератури як автор серії містичних романів, вагомість та значущість яких як для розвитку національної літератури так і для розвитку філософської думки в Європі між двома світовими війнами, відзначав в передмові до останнього роману Ч. Вільямса „На передодні Дня усіх святих” Т.С. Еліот.

Чотири основні романи Ч. Вільямса („Війна в небесах”, „Старші Аркани”, „Сходження в пекло”, „На передодні Дня усіх святих,”) презентують авторське осмислення можливості втручання в природу світу та надприродного, що герої романів здійснюють за допомогою духовних містичних створінь або за допомогою ритуалів, у які залучені різні предмети культу – такі як карти Таро, святий Грааль, крісло царя Соломона або надзвичайні витвори мистецтва. Усі ці та інші елементи містичного осягнення світу пропонують героям владу певного порядку, яка може видаватися прекрасною та величною, але яка, як переконує автор, все ж є абсолютною, тобто, безперечно, призведе до зловживання в руках недосконалого людства. Таким чином, прагнення до влади героїв художнього світу Ч. Вільямса загрожує їх власному існуванню, а боротьба за владу, переважно у духовному плані, лягає в основу конфлікту романів. Ось чому розгортання сюжетної лінії в його романах тяжіє до поляризації героїв: з одного боку, бачимо тих, хто охоплений бажанням контролю над надприродним, з іншого – тих, хто прагне повернути природний стан речей, повернувши містичний елемент чи мешканця потойбіччя на своє місце чи у свій вимір, тобто у сферу езотеричного. Звідси, спостерігаємо контраст між цими світами – матеріальним та надприродним, духовним світом у творах письменника.

Джудит Дж. Колман [Judith J. Kollmann] у збірці есе „Риторика візії” вважає, проте, що Ч. Вільямс як письменник, який використав у своїй творчості філософське та релігійне поняття **коінгерентності**, в останніх романах, а саме „Сходження в пекло” та „Напередодні Дня усіх святих” стирає межу між цими світами за принципом взаємозалежності та взаємовпливу [10]. Важливо зауважити, що за Ч. Вільямсом, а також з точки зору антропософії, коінгерентність – це принцип взаємозалежності, взаємозв’язку, обміну та заміщення, який функціонує в світі. Автор розробляє цю ідею у всіх своїх романах, але найповніше втілює в міфопоетичному образі Міста в романі „Напередодні Дня усіх святих” (детальніше див. [4]). Основою такого коінгерентного всесвіту, на нашу думку, є те, що кожна індивідуальна ідентичність, якій властива відмінність від іншої, невід’ємно пов’язана із іншими об’єктами живої та неживої природи матеріального світу, а також явищами надприродного світу, що, властиво, є одним з основних принципів антропософії. Це вплинуло на час, простір та буття у художньому всесвіті Вільямса, поєднується у містичному Місті, де одне місце збігається з безліччю інших, де час нерухомо стоїть на місці і водночас є минулим і майбутнім Міста, а також сучасником вічності. Вільямс вдало знайшов спосіб

поєднати за принципом коінгерентності два контрастні світи – матеріальний та духовний – у світі слабкому для навколишніх спокус зовні та сильному всередині – у людині. Бо людина, вірили древні містики далекого сходу, а також містики-антропософи в ХХ ст., складається з фізичного, ефірного та астрального тіл, або тіла, розуму, емоцій та душі, які Христос поєднує силою Ками, яку древні греки називали Ерос, силою любові. Цей принцип також відчутний у всіх романах Вільямса, і навіть названий ним у його теоретичній праці „Постать Беатріче” романтичною теологією [14]. Принцип втілений у різних містичних традиціях християнства, в численних ритуалах, принесених в Європу з Азії та Африки. Ч. Вільямс використовує цей принцип у розв’язці майже всіх своїх романів – в містичному акті заміщення в романі „Напередодні Дня усіх святих”, в ритуальному злитті в танці Старших Арканів, окультних архетипів світобудови в романі „Старші Аркани” та інших. Саме тому Вільямс маніфестує людину, кожному окрему людину – виявом та відтворенням коінгерентного всесвіту.

Людина як коінгерентний всесвіт проявляється в романі „Сходження в пекло” в боротьбі людини за духовну досконалість однієї із головних героїнь Маргарет Анструзер і прагненні до довершеності в мистецтві (при написанні та постановці поетичної драми „Пастораль”).

В усіх романах Ч. Вільямса коінгерентний всесвіт людини і його ж взаємозалежність з іншими проявляється у боротьбі за духовну досконалість через мистецтво, ілюструючи метафоричні слова Вільяма Блейка: „Лише митець є справжнім християнином”. Концепт коінгерентності чудово втілюється в понятті „Місто”, створеному автором, яке є міфопоетичною моделлю світу для Ч. Вільямса і в якому для коінгерентного співжиття людина повинна гармонійно зрівноважувати такі сфери свого життя, як дружба, сім’я, робота, суспільство, кожна з яких є одним із паралельних шляхів до спасіння. Саме тому в романах Ч. Вільямса зустрічаємо постать некоінгерентної або відділеної людини, людини, яка захотіла вивищити власне „я” над рештою частин власного всесвіту. Така людина, вважає автор, не лише розриває зв’язок із Містом, а й із власною душею, яка не може існувати сама. Р. Штайнер вважав, що людина складається з фізичного тіла, природа якого однакова для усього органічного та неорганічного світу, з ефірного тіла, або тіла існування, яке притаманне всім живим істотам, з астрального тіла, яке є носієм свідомості та чутливості і властиве ще тваринам, а також „его”, або „Я”, в якому проявляється унікальна здатність людини до самоусвідомлення.

Саме в площині астрального тіла та „его” лежать зацікавлення Ч. Вільямса, крізь призму яких у своїх романах він прагне досягнути недосконалість оточуючого світу, розколеного та апокаліптичного світу повоєнної Європи, яка зачаїлася в передчутті другої світової війни. Антропософи відкидали концепцію дуалізму добра і зла, тлумачачи зло як спотворене уявлення про світ, особливо про духовну його сторону. Герої романів Ч. Вільямса показані автором у боротьбі не зі злом, а із

власною недосконалістю, власними демонами, страхом, зневірою та розпачем.

У першому романі автора „Війна в небесах” (1930 р.) боротьба розгортається навколо окультного предмета – чаші, яку чорний маг Грегорі Персімонс сприйняв за чашу Граалю і, за задумом автора, перейшов усі можливі та неможливі межі у своїй жадобі влади та могутності. Скромний архидиякон Давенант, захисник віри та душ, що заблукали, протистоїть темним кривавим ритуалам Грегорі силою колективної молитви, яка своєю коінгерентною резонансністю поєднує всі епохи світу і викликає справжнього захисника сутності Граалю – святого Іоана, апостола любові. Проте християнський священник Давенант виголошує зовсім не ортодоксальні християнські погляди, а саме думку про те, що буття божественне невіддільне від людського і саме це може дозволити людині фізичній через певні містерії та медитації наблизитися до сфери астрального і познайомитися зі своєю суттю ще до завершення Шляху. Герої роману по-різному використовують таке знання. Грегорі вдається до темного окультного ритуалу Кабали, щоб відділити душу невинної жертви від тіла і використати у здобутті Граалю, архидиякон у самовідданому акті зречення Граалю повертає його і існування персонажа набуває нового життя: „His spirit felt its own unreasonable gaiety opening into a wider joy; its dance became a more vital but therefore a vaster thing. ... He looked, and looked again, and felt himself part of a moving river flowing towards some narrow channel on a ripple of which the Graal was as a gleam of supernatural light” [16]. Обряд ініціації, через який проходить архидиякон на шляху до спасіння, проводить його астральне тіло через усі кола пекла, забезпечуючи йому Дантову *vita nuova*, духовне зростання, яке притаманне героям практично всіх романів автора.

Вже в цьому романі письменник готує читача до показу коінгерентного всесвіту, ще не називаючи його. Архидиякон та його помічники вдруге спробували вийти за межі фізичного пізнання, щоб врятувати маленького хлопчика, якого Персімонс вирішив пожертвувати в ритуалі поєднання з дияволом. Два містичні ритуали відбуваються практично одночасно і, як це не дивно, взаємодіють у звільненні та спасінні Адріана та проклятті Грегорі: „... But in accord with the desire of the Church expressed in the ritual of the Church the Sacred Elements seemed to him to open upon the Divine Nature, upon Bethlehem and Calvary and Olivet, as that itself opened upon the Centre of all. And through that gate, upon those tides of retirement, creation moved. Never so clearly as now had he felt that movement proceeding, ... so and not otherwise all things return to God” [16]. Класичне завершення мотиву про Грааль поєднане у фіналі з розчиненням головного „Парцифалю” твору, архидиякона Давенанта у коінгерентній благодаті під час останньої його літургії в земному Місті.

Візія творення вразила самого автора і у своїх наступних романах Ч. Вільямс намагався розділити зі своїми читачами „жахливу радість” („terrible joy”) сприйняття, як це відчуття називав колега Вільямса із гуртка „Інклінгів” К.С. Льюїс у своєму есе „Вражений радістю” („Surprised by Joy”), в якому апелював до однойменного твору

романтика XIX ст. В. Вордсворта. Поняття „радість” для Льюїса та Вільямса – філософська категорія найближчої стадії осягнення божественної суті речей, втіленої як в образі Міста в останньому романі письменника „Напередодні Дня усіх святих”, у доктрині заміщеної любові в „Сходженні в пекло”, а також в осягненні феномену кармічної циклічності в мотиві Вічного танку в романі „Старші Аркани”.

Мотив циклічності – це не рух по спіралі з колом різного діаметра, як у процесі карми, де кожен суб’єкт, суспільство, група, особистість проходить багато разів через ці річні сезонні цикли. Кожного разу коло стає чимраз вужче, і в кінці, рухаючись по спіралі, суб’єкт одного дня може опинитись у центрі, який, за К.Г. Юнгом, відповідає поняттю самості [8, с. 28]. Ч. Вільямс називає це поняттям „радість”, до якої прагнуть герої його наступного роману „Старші Аркани” (1932 р.). „All things are held together by correspondence, image with image, movement with movement: without that there could be no relation and therefore no truth”, Т вважає письменник і далі продовжує розвивати коінгерентний зв’язок молекул світу, використавши архетипно забарвлений сюжет, який полягає в осягненні ще одного філософського поняття антропософії – Вічного танку, зреалізованого в ритуалі поєднання карт Таро та їхніх втілень, ритуалу відомого за працями розенкрейцерів та масонів, до яких свого часу належав Ч. Вільямс [15].

„Для християнина, як і для людини архаїчного суспільства, час не гомогенний: він є суб’єктом періодичних розривів, які розділяють його на „світський” і „священний” час, причому останній – постійно зворотний, повторює сам себе до безкінечності, є одним і тим же часом”, – писав Мірча Еліаде [9, с. 68]. Символи на картах Таро, здається, існують в архаїчному „священному” часі, є певною моделлю світобудови, що вічно рухаються і вічно залишаються нерухомими. Символи і пов’язані з ними міфи – це сума певних родових традицій і норм, які важливо не порушувати для того, щоб рід, нація чи й більше утворення збереглося та існувало у вічності, тобто у священному часі. М. Еліаде визначав його як вічний час, який проникає в хід нашого звичайного часу під час магічного ритуалу, яким і є Танок Старших Арканів: „It’s said that the shuffling of the cards is the earth, and the pattering of the cards is the rain, and the beating of the cards is the wind, and the pointing of the cards is the fire. That’s of the four suits. But the Greater Trumps, it’s said, are the meaning of all process and the measure of the everlasting dance” [15].

Двадцять два Старших Аркани Таро відповідають розробленій К.Г. Юнгом системі архетипів свідомості людства, що також узгоджується з переконаннями автора роману. Ч. Вільямс вважав вершиною Танку поєднання карт Закоханих. У цьому, власне, й полягає єдиний прямий шлях антропософа до осягнення істини – шлях романтичної теології або християнського романтизму. „Do you think the mystery of Love is only between those who like one another?” Sybil said. „Darling, you’re part of the mystery, and you’ll be sent to do mysterious things” [15], тобто любов не лише мета, переконує автор словами героїні роману Сибіл Кенинзбі, а й засіб досягнення та шлях до мети у

свідомості мешканця міфопоетичної моделі світу Вільямса. Досягнення „радості” головною героїнею роману Ненсі здійснюється в її опануванні хаотичним рухом Великого Танку через містичний ритуал, виконаний при допомозі карт Таро, за переконанням багатьох містичних шкіл, – втілених архетипів свідомості. Коли Ненсі усвідомлює, що їй та її нареченому Генрі найбільше відповідає в Танку карта Закоханих та архетип Вибору, вона приймає свій шлях і приносить гармонію як у Танок, так і у власний внутрішній всесвіт.

Якщо в „Старших Арканах” Ч. Вільямс тлумачить астральне тіло людини, тобто її свідомість, через систему архетипів, то вже в наступному романі, „Сходження в пекло” (1937 р.), духовний світ людини письменник показує як світ постійних протиріч, боротьби із власним страхом та навколишніми спокусами. Цей твір найбільше з усіх романів автора наближається до алегоричної традиції англійської літератури. На користь цього свідчить той факт, що письменник використовує алегоричну антономазію як стилістичний засіб для підсилення усвідомлення ролі того чи іншого персонажа в тексті. У такий спосіб Ч. Вільямс погоджується із Дж. Толкином та Ф. Ніцше, які віднаходили та співтворили у словах та текстах „філософську міфологію”.

Сучасниця Р. Штайнера, відомий теософ Е. Бесент говорила, що „людину, яка бачить необхідність вчинку, але вважає – чому я, а не хтось інший? – і людину, яка діє без зволікання, відрізняють інкарнації (перевтілення)” [2], тобто вони стоять на різних сходинках духовної еволюції. Це одна із провідних ідей, необхідних для розуміння сюжету „Сходження в пекло”.

Головна героїня роману Полін Анструзер, як і її бабуся, а також численні предки, візіонер, який постійно перебуває на межі між двома світами – світом фізичним, зовнішнім, та світом потойбіччя, який є водночас її внутрішнім світом. Прізвище молодої жінки автор пояснює тим (Anstruther – “answer truth”), що вона є нащадком великомученика часів доби Відродження, якого спалили як еретика і він помер вистраждавши не лише фізично, а й духовно, від великого страху перед вогнем. „Шукачка істини” Полін із раннього дитинства помітила, що вона не схожа на оточуючих своїми візіями та дивними снами і думками, а особливо тим, що раз на кілька років їй доводиться втікати від свого двійника, дивного створіння, яке не давало їй спокою і чимраз більше заплутувало в тенети страху. Основні події роману відбуваються в повоєнний час у невеличкому містечку під Лондоном з алегоричною назвою Батл Гіл [Battle Hill], де неприємні зустрічі з двійником змушують Полін приєднатися до місцевого гуртка аматорів, які вирішили поставити виставу відомого драматурга Пітера Стенгоупа „Пастораль”. Ч. Вільямс, словами створеного ним в художньому тексті письменника, стверджує, що Бог – це слово, і це слово має силу. Воно може творити і знищувати (таким чином, поетична драма „Пастораль”, написана і поставлена в нерозривній плідній співпраці, знесило демона в тілі Лілі Семайл і та знепритомнює). Недаремно автор називає містечко Батл Гіл –

це псевдогеографічний населений пункт, це мініатюра міфопоетичної моделі світу, або Міста, і водночас це „Hill of skulls”, що є алюзією Голгофи (зі староевр. „череп”), на якій відбувається найвеличніша містерія християнства. Антропософські погляди письменника пояснюють зв'язок між цією двотисячолітньою містерією та подіями художнього світу: „It lay like...a rounded headland of earth, thrust into an ocean of death” [17], – місце, де поєднуються минуле, теперішнє, майбутнє, живі та неживі, місце страждання та зцілення, любові ненависті, місце та час робити свій вибір.

Стенгоуп, як відображення блейківської фігури Митця, знайомить Полін з красою творіння та співтворіння, водночас він допомагає дівчині знайти своє особисте спасіння у „доктрині заміщеної любові”: „Haven't you heard it said that we ought to bear one another's burdens?” [13]. Він пропонує їй „понести” її страх замість неї, щоб вона могла без цього „тягаря” поринути у свій внутрішній світ і знайти там любов – любов до світу, в якому вона завжди почувалася самотньою та нещасною, до бабусі, яку вважала ще одним тягарем свого життя („The girl was in fact so patient with the old lady that she had not yet noticed that she was never given an opportunity to be patient...”), до друзів, сусідів і, врешті, – до Бога та себе самої [13]. Натомість Полін навчилася боротися зі спокусами, зуміла стати гідним жителем Міста, взяла участь у „доктрині заміщеної любові”, „забрала” тягар страху в свого далекого предка-мученика і, завдяки цьому містичному актові, звільнила від страху всі покоління його нащадків. Ч. Вільямс показав, що людина на межі відчаю, страху та смерті (одночасно з тріумфом Полін покидає земне Місто та переходить у Місто Бога її бабуся) стає перед єдиним вибором – етичним, бо людська душа, вважали антропософи і Ч. Вільямс, не одинична, а частина світової, як її називав Р. Штайнер – „народної душі”. Оскільки душа не самотня у всесвіті, вона повинна навчитися співіснувати, допомагати і любити, бо любов – це єдиний правильний шлях пізнання і спасіння: „The best maxim towards that knowledge was yet not the Know thyself of the Greek so much as the Know Love of the Christian, though both in the end were one. It was not possible for man to know himself and the world, except first after some mode of knowledge, some art of discovery. The most perfect, since the most intimate and intelligent, art was pure love” [13].

Людина, яка обирає цей шлях, відчуває гармонію Танку, входить у Місто, говорячи категоріями Ч. Вільямса, усвідомлює своє існування, а тому починає нове життя. Вірний послідовник Данте, Ч. Вільямс апелює до поняття „нове життя”, саме так, як його тлумачив видатний італієць, – нове світовідчуття людини врятованої божественною любов'ю. Все те, від чого Полін постійно тікала було її „новим життям”, її „радістю”, яку вона боялася зустріти. Вона досягла „радісті” через пожертву, через прийняття любові не як почуття до конкретної людини, а як прийняття своєї невід'ємності від кожної людини, вона знайшла мир: „She felt again, as in a low but immense arc rising above the horizon of her world, or perhaps of the earth itself, the hint of new organization of all things: a shape, of

incredible difficulty in the finding, of incredible simplicity found, an infinitely alien arrangement of infinitely familiar things” [13].

Вершини втілення свого філософського світогляду Ч. Вільямс досягає в останньому романі „Напередодні Дня усіх святих”, в якому повністю обґрунтовує поняття Міста та коінгерентності, і саме в цьому романі автор підводить підсумок принципу романтичної теології, в якому провідним стає алюзія на образ Беатріче. [4] у розгляданому творі Ч. Вільямс не лише заторкує світ астральних тіл і потойбічного простору через обряди гіпнозу, окультного занурення тощо, а й намагається наголосити на важливості свободи митця та довіри візіям як інструментам проникнення за межі фізичного.

Окрім того, Ч. Вільямс уводить до кола проблем цього роману проблему влади та контролю над надприродним, яку вважає виявом зіпсутого розуміння Бога та шляху до нього.

Створенням своєї оригінальної міфопоетичної моделі світу Чарльз Вільямс великою мірою завдячує антропософським уявленням про світ, Бога, релігію, внутрішній світ людини, духовний розвиток, існування в астральній площині та переродження людини в нащадках, що забезпечує органічний зв'язок епох і поколінь. Основні світоглядні категорії Ч. Вільямса, втілені в його романах, а саме коінгерентність та романтична теологія, також беруть свій початок в антропософії.

1. *Августин Блаженный*. О граде Божьем [Электронный ресурс] / Августин Блаженный. – Минск : Харвест, М. : АСТ, 2000. – 1296 с.
2. *Безант А.* Мистицизм [Электронный ресурс] / Анни Безант. – Режим доступа : <http://www.theosophy.ru/lib/misticis.htm>.
3. *Блаватская Е.П.* Оккультизм или магия / Елена Блаватская. – Сфера, 1996. – 448 с.
4. *Бурмістрова В.* Образ Міста в міфопоетичній системі Ч. Вільямса (на основі роману “Напередодні Дня усіх святих”) / Вікторія Бурмістрова // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. – Тернопіль : ТНПУ, 2009. – Вип. 28. Серія Літературознавство. – С. 312–325.
5. *Штайнер Р.* Антропософія и Христианство (1914 р.) [Электронный ресурс] / Рудольф Штайнер // Антропософія и человеческая душа, Антропософія. – М., 1999. – Режим доступа : http://www.lib.ru/URIKOVA/STEINER/lec_1914a.txt.
6. *Штайнер Р.* Лекция: Египетские мифы и мистерии [Электронный ресурс] / Рудольф Штайнер. – Режим доступа : http://www.lib.ru/URIKOVA/STEINER/lec_egypt.txt.
7. *Юнг К.Г.* Архетип и символ / Карл Густав Юнг. – М. : Ренессанс, 1991. – 420 с.
8. *Юнг К.-Г.* Исследование феноменологии самости / Карл Густав Юнг. – М. : Ренессанс, 1991. – 627 с.
9. *Элиаде М.* Священное и мирское / Мирча Элиаде. — М. : Изд-во Моск. ун-та, 1994. – 144 с. .
10. *Huttar Ch. A.* The Rhetoric of Vision : Essays on Charles Williams / Charles Adolf Huttar, Peter J. Schakel. – Bucknell : Bucknell University Press, 1996. – 356 p.

11. *Steiner R.* Anthroposophical Leading Thoughts [Electronic resource] / Rudolf Steiner. – London : The Rudolf Steiner Publishing Co., 1973. – Access mode : http://wn.rsarchive.org/Books/GA026/English/RSP1973/GA026_index.html.
12. *Williams Ch.* All Hallows' Eve [Electronic resource] / Charles Williams, 1945. – Access mode : <http://gutenberg.net.au/ebooks04/0400061.txt>.
13. *Williams Ch.* Descent Into Hell [Electronic resource] / Charles Williams, 1937. – Access mode : <http://gutenberg.net.au/ebooks03/0300341.txt>.
14. *Williams Ch.* The figure of Beatrice: a study in Dante / Charles Williams. – Cambridge : Boydell & Brewer Ltd., 1943 (reissued 1994). – 236 p.
15. *Williams Ch.* The Greater Trumps [Electronic resource] / Charles Williams, 1932. – Access mode : <http://gutenberg.net.au/ebooks06/0608881.txt>.
16. *Williams Ch.* War in Heaven [Electronic resource] / Charles Williams, 1930. – Access mode : <http://gutenberg.net.au/ebooks06/0601451.txt>.

Аннотация

Проанализировано влияние эзотерического философского учения – антропософии, ведущим мыслителем которой и автором основных работ был австрийский философ и писатель Рудольф Штайнер, на прозаическое творчество английского писателя-мистика, члена Оксфордского кружка христианских романтиков „Инклингов” Чарльза Вильямса. Рассмотрены основные структурные элементы мифопоэтической модели мира в романах Вильямса „Война в небесах”, „Старшие Арканы”, „Схождение в ад” и „Накануне Дня всех святых”. Проанализирована эзотерическая и мистическая христианская символика, использованная автором для отображения собственного мировоззрения и мифопоэтического представления вселенной.

Ключевые слова: Чарльз Вильямс, ритуал, обряд, антропософия, миф, эзотерическая истина, Город, душа.

Summary

The esoteric philosophic movement – antroposophy, one of the most prominent thinkers of which and the author of main works was an Austrian philosopher and writer Rudolf Steiner, and its influence upon the literary work of an English mystic writer, a member of the Oxford society of Christian Romantics „The Inklings” – Charles Williams, – was chosen as the subject of the article analysis. The main structural elements of Williams' novels' mythopoeic world model were investigated considering „War in Heaven”, „Greater Trumps”, „Descent into Hell”, „All Hallows' Eve”. In accordance with the foresaid the mystic Christian and the esoteric symbolic was considered to be of greatest importance as used by the author for depicting of his own worldview and mythopoeic presentation of the universe.

Key words: Charles Williams, ritual, rite, antroposophy, myth, esoteric truth, City, soul.

Стаття надійшла до редколегії 8.10.2010 р.